

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-58-100>

УДК 338.24

Береславська Олена Іванівнадоктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8856-2478>**Olena Bereslavska**

State Tax University

**СУЧАСНА ПАРАДИГМА
ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ****THE MODERN PARADIGM
OF PENSION SECURITY IN UKRAINE**

Анотація. У статті досліджуються проблеми пенсійного забезпечення в Україні. Розглядаються рівні пенсійних систем, їх переваги та недоліки. Оцінюється відповідність вітчизняного пенсійного забезпечення принципам, сформульованими Світовим банком. Зазначається, що діюче пенсійне забезпечення не відповідає реаліям сьогодення, що потребує переосмислення та визначення сучасної парадигми пенсійного забезпечення, її основних напрямів, які в цілому сформують вектор реформування вітчизняної пенсійної системи. Проаналізовано заходи, які вживав уряд для удосконалення існуючої пенсійної системи. Проведена оцінка чинного та потенційного до прийняття законодавства щодо можливостей впровадження другого рівня пенсійної системи – накопичувального. Обґрунтовано, що для впровадження накопичувального рівня в Україні необхідно здійснити низку заходів інституціонального, інституційного та фінансового характеру.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна система, резильєнтність, солідарний рівень, накопичувальний рівень, ризики, принципи пенсійної системи, парадигма пенсійного забезпечення, законодавче регулювання, недержані пенсійні фонди, фінансові інструменти, Корпоративний недержавний пенсійний фонд НБУ.

Summary. The article contains a study of the problems of pension provision in Ukraine. It is noted that each country forms its own pension system, which usually has three levels – solidarity, accumulation and mixed (the state and citizens are responsible for accumulating money for pension payments). An assessment of the advantages and disadvantages of the three levels of the pension system showed that the solidarity level has the greatest risks. It is noted that in international practice the trend of combining all three levels dominates, that is, the state pension is combined with private savings from various sources. According to the results of the assessment of the compliance of the domestic pension provision with the World Bank principles for determining the effectiveness of the pension system, it was concluded that the Ukrainian pension system does not comply with these principles, has distortions in social justice and is in an unsatisfactory state. It is substantiated that the existing pension system needs to be reformed on the basis of a certain modern paradigm, and should be aimed at creating conditions for a decent life for pensioners, reducing the differentiation of pension payments, and transitioning to a multi-level model of pension provision (combining solidarity, mandatory accumulative and voluntary levels). This will ensure: financial stability, social justice, and increasing citizens' interest in accumulating funds. The main directions of the modern paradigm of pension provision in Ukraine are identified, which determine the vector of pension system reform, in particular, the transition from a system in which employees support pensioners to a system where citizens accumulate funds for their own old age. It is noted that it is such a pension system that acquires signs of resilience. It is substantiated that the introduction of the second mandatory accumulative level of the pension system in Ukraine requires appropriate legislative regulation; the presence of a sufficient list of financial instruments that will generate a return higher than inflation; improving the quality of institutions, strengthening trust in the activities of non-state pension funds, economic stability and political will to implement consistent reforms.

Keywords: pension provision, pension system, resilience, solidarity level, accumulative level, risks, principles of the pension system, pension provision paradigm, legislative regulation, non-held pension funds, financial instruments, Corporate Non-State Pension Fund of the NBU.

Постановка проблеми. Пенсійне забезпечення як потреба матеріального забезпечення громадян у старості, існує практично у всіх країнах

світу. Проте сучасні демографічні тенденції збільшення тривалості життя населення та зниження народжуваності додають значимості та актуаль-

ності реформування систем пенсійного забезпечення. У теперішній час кожна десята людина у світі нині старша за 65 років, і протягом наступних 50 років ця частка, за прогнозами експертів, подвоїться. Наприклад, у таких країнах як Японія та Китай, скорочення населення працездатного віку вже розпочалося. В Україні спостерігається подібна тенденція, особливо вона почала прогресувати за часи війни у зв'язку з міграцією працездатного населення в європейські країни та зниженням народжуваності.

У контексті вищезазначеного, питання про необхідність реформування пенсійного забезпечення набуває вагомого значення. Мова йде про визначення конкретних заходів для кожної країни, які полягають або у доцільності збільшення податкового навантаження та внесків на соціальне страхування, або у скороченні державних та спеціальних пенсій, або у збільшенні пенсійного стажу та віку. Для України вирішення цього питання також залишається актуальним. Більше того, виникає нагальна необхідність оцінки відповідності пенсійного забезпечення реаліям сьогодення та пошуку адекватного вектору його реформування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ефективності діючого пенсійного забезпечення в Україні залишається у полі зору вітчизняних науковців в силу своєї актуальності та вагomeго значення для держави. Зокрема, Г. Лопушняк, О. Леонтенко досліджували стан пенсійного забезпечення України в умовах інтеграційних процесів та підставі проведеного дослідження, авторами розроблено пропозиції щодо реформування пенсійної системи України, шляхів збільшення надходжень до Пенсійного фонду, виправлення масштабних диспропорцій у пенсійному забезпеченні населення [1]. І. Войналович розглядала актуальні проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні та обґрунтовувала критично важливу роль накопичувального пенсійного страхування у забезпеченні гідної старості нажному громадянину, а також досліджувала сучасний стан його впровадження в Україні [2]. Н. Липко аналізував світовий досвід функціонування ефективної пенсійної системи та дійшов висновку, що ефективна пенсійна система є можливою лише в умовах поєднання трьох рівнів, а важливим фактором є активна персональна участь населення у забезпеченні власної пенсії [3].

О. Барабаш, Д. Загорська сфокусували увагу на комплексному аналізі сучасного стану та перспектив розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні в період воєнно-політичної нестабільності та структурних дисбалансів на ринку праці, запропонувавши стратегічні напрями посилення ролі недержавного пенсійного забезпечення, зокрема: удосконалення регуляторної політики, цифровізація адміністрування, розширення участі роботодавців та впровадження дієвих податкових стимулів для громадян і бізнесу [4].

В. Квас, О. Будякова, М. Романчук аналізували сучасний стан недержавних пенсійних фондів України та дійшли висновку, щодо значущості недержавних пенсійних фондів як важливих інструментів фінансової системи ринку капіталу. Автори визначали роль недержавних пенсійних фондів в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України в реалізації впровадження недержавної пенсійної системи [5].

Велика кількість наукових досліджень, присвячених стану пенсійного забезпечення (ПЗ) в Україні, засвідчує про актуальність даної тематики, наявність певних проблем, що потребують їх вирішення. Разом з тим, більша частина наукових праць спрямована на дослідження практичних аспектів системи ПЗ в Україні, особливо її солідарного та добровільно накопичувального рівнів, в той час як існує потреба в дослідженні та оцінці адекватності діючого пенсійного забезпечення реаліям сьогодення, його можливостей забезпечити соціальну справедливість, а також заходів, що здійснюються державою для його реформування.

Мета статті полягає у визначенні сучасної парадигми пенсійного забезпечення в Україні, спрямованої на досягнення соціальної справедливості, резильєнтності та умовам гідного життя пенсіонерів. Для досягнення поставленої мети передбачається розглянути переваги та недоліки рівнів пенсійної системи, здійснити оцінку відповідності вітчизняної пенсійного забезпечення принципам Світового банку, визначити напрями сучасної парадигми ПЗ, проаналізувати заходи та можливості держави щодо реформування пенсійної системи в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна країна формує власну пенсійну систему відповідно до особливостей соціально-економічного розвитку, ментальності та фінансових можливостей. Однак світовий досвід свідчить про наявність трьох основних рівнів будь-якої пенсійної системи, зокрема: солідарний, накопичувальний та змішаний (гібридний).

Солідарний рівень передбачає, що виплату пенсій пенсіонерам фактично забезпечують робітники працездатного віку, що сплачують податки. Гроші перераховуються у державний пенсійний фонд і громадяни, що досягли пенсійного віку отримують з цього фонду виплати. Їх розмір, зазвичай, залежить від трудового стажу і рівня заробітної плати, яку вони отримували протягом років.

Накопичувальний рівень передбачає, що кожний працездатний громадянин протягом своєї трудової діяльності самостійно акумулює кошти для своєї пенсії. Тобто, людина сама вирішує, які банки, фонди та інвестиції їй обрати для збільшення свого пенсійного капіталу. Якщо громадяни не вміють та не мають можливості відслідковувати тенденції фінансового ринку, вони можуть користуватися платними послугами спеціальних

консультантів, які підкажуть найкращий варіант вкладення грошей.

Змішаний (гібридний рівень пенсійної системи) передбачає, що за нагромадження грошей на пенсійні виплати несуть відповідальність держава (солідарна система) і громадяни (накопичувальна система).

Кожний рівень пенсійної системи має як свої переваги, так і недоліки, наведені у таблиці 1, з яких можна зробити висновок, що солідарний рівень пенсійної системи для громадян літнього віку має суттєві недоліки порівняно з перевагами. Зважаючи на соціально-економічний розвиток, фінансові можливості, законодавче регулювання та ментальність, країни обирають найбільш адекватний рівень пенсійної системи або їх поєднання.

Міжнародний досвід засвідчує про наявність тенденції поєднання рівнів пенсійних систем, зокрема поєднання першого рівня (солідарного), другого (накопичувального) та третього у вигляді добровільних індивідуальних внесків у недержавні пенсійні фонди (НПФ). Тобто державна пенсія поєднується з приватними накопиченнями з різних джерел. Ключовим аспектом формування таких пенсійних систем є збалансування базової соціальної підтримки (солідарний рівень) та індивідуальної відповідальності (накопичувальний

рівень) з урахуванням стажу, обсягів заробітної плати та сплати внесків в НПФ.

При аналізі систем пенсійного забезпечення Світовий банк виділяє декілька принципів, яким має відповідати пенсійна система: достатність, стійкість, надійність та доступність за витратами [6, с. 60]. На сьогодні система пенсійного забезпечення в Україні практично не відповідає таким принципам. Так, принцип достатності означає, що система повинна гарантувати пенсіонерам прийнятний рівень життя, що пов'язано з розміром пенсії відносно попередніх доходів. Після індексації у 2025 р. середня пенсія становить 6341 грн, проте кожен третій пенсіонер наразі отримує 3340 грн. Оскільки середня заробітна плата в Україні, за даними Державної служби статистики України, у вересні 2025 р. становила 26 623 грн, відсоток пенсійних виплат складає 23,8% та 12,5% відповідно. Цієї суми недостатньо для забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію [7].

Пенсійна система має бути фінансово життєздатною протягом тривалого часу, що означає її стійкість. Діюча пенсійна система в Україні не відповідає принципу «стійкості», так як перебуває у стані постійної параметричної корекції. Тобто час від часу вносяться «косметичні» зміни в діюче

Таблиця 1 – Переваги та недоліки рівнів пенсійних систем

Рівень пенсійної системи	Переваги	Недоліки
Солідарний	<i>Солідарність.</i> Кожний працюючий робить свій внесок у загальний фонд і це дає можливість забезпечити пенсіонерів. <i>Державна підтримка.</i> У разі нестачі коштів у пенсійному фонді держава з бюджету виділяє додаткові кошти на виплати пенсій. <i>Надійність.</i> Пенсію отримують навіть ті, хто не має особистих накопичень	<i>Низька прибутковість.</i> Через перерозподіл коштів середній розмір пенсії є невеликим. <i>Нестійкість.</i> Зміна демографічної ситуації, коли працездатних стає менше, що призводить до нестачі коштів для виплат пенсій. <i>Ризики для майбутніх поколінь.</i> Зі збільшенням середньої тривалості життя та старінням населення майбутні покоління зіткнуться з нестачею коштів на пенсії
Накопичувальний	<i>Самостійне керування.</i> Можливість самостійного накопичування коштів на пенсію. Підвищення рівня фінансової грамотності та соціальної відповідальності населення. Великий вибір способів одержання накопичених коштів після виходу на пенсію	<i>Ризики прийняття неправильних рішень та втрати коштів.</i> Необхідність самостійно приймати фінансові рішення потребує знань та досвіду. Втрата коштів через невдалі інвестиційні стратегії. <i>Ризики нестабільності фінансових ринків.</i> Додаткові ризики втрат через волатильність фінансових ринків
Змішаний	<i>Стабільність.</i> Держава забезпечує базовий рівень пенсії, що гарантує мінімальний рівень життя пенсіонерам. <i>Індивідуальний підхід.</i> Можливість формувати власні нагромадження для збільшення розміру власної пенсії. <i>Ефективність.</i> Кожний громадянин має право інвестувати вигідно кошти, щоб отримувати додатковий дохід для збільшення пенсії	<i>Високі ризики прийняття неправильних рішень.</i> Невірно обрана стратегія інвестування та віра фінансовим шахрая може призвести до втрати коштів. <i>Нерівність.</i> Різні доходи апіорі передбачають різні можливості для пенсійних накопичень. <i>Регулятивні особливості.</i> Відсутність жорсткого контролю за недержавними пенсійними фондами та гнучкого управління ними

Джерело: авторська розробка

пенсійне законодавство, які зумовлені демографічною ситуацією та станом ринку праці в Україні та впливом війни на міграційні процеси.

Щодо надійності, яка передбачає прозорість виплат та практичну відсутність ризиків, то згідно з позицією Світового банку, такими ризиками є економічні, демографічні та політичні ризики, які здійснюють дестабілізуючий вплив на пенсійне забезпечення. В Україні під час повномасштабної війни ці ризики надзвичайно загострилися.

Ще одним принципом пенсійної системи є «достатність» під якою розуміється абсолютний (той, що запобігає бідності серед людей похилого віку), і відносний (той, що достатньою мірою забезпечує обсяги споживання після втрати трудового доходу) розмір пенсії. В Україні коефіцієнт заміщення пенсії є низьким і в середньому, за нашими розрахунками становить близько 23,69% (у листопаді 2025 р. середня пенсія дорівнювала 6436,79 грн при середній зарплаті по Україні 27 167,0 – 23,69% грн). Однак, коефіцієнт у кожного пенсіонера може бути різним і залежати від обсягів зарплати та стажу. Проте в цілому, діюча система ПЗ в Україні не забезпечує гідного рівня життя пенсіонерам.

За даними реєстру системи Опендатабот 3,9% українських пенсіонерів отримують пенсію в розмірі 2001–3000 грн., 32,3% – у розмірі 3 001–4 000 грн., 20,4% – у розмірі 4 001–5 000 грн., 28,9% – у розмірі 5 001–10 000 грн., 14,5% – понад 10 000 грн [8]. Тобто 56,6% пенсіонерів отримують пенсії у межах 2 001–5 000 грн., що надзвичайно мало для гідного життя.

Невідповідність принципам Світового банку, незадовільний стан ПЗ в Україні та наявність перекосів щодо соціальної справедливості актуалізує потребу в реформуванні вітчизняної пенсійної системи. Розуміння можливостей держави та визначення вектору реформування потребує зміни парадигми пенсійного забезпечення, яке в сучасних умовах повинно бути спрямоване на створення умов для гідного життя літніх людей, зменшення меж диференціації отримуваних пен-

сій, перехід від суто солідарної до багаторівневої моделі ПЗ (поєднання солідарної, обов'язкової накопичувальної та добровільної систем). Це гарантуватиме фінансову стабільність, справедливість виплат, індивідуалізацію накопичень та підвищення інтересу громадян до сплати внесків.

У таблиці 2 представлені основні напрями сучасної парадигми ПЗ, які в цілому визначають вектор реформування вітчизняної пенсійної системи – перехід від системи, де «працюючі утримують непрацюючих», до системи, де громадяни накопичують кошти на власну старість. Таке пенсійне забезпечення набуває ознак резильєнтності, тобто її спроможності адаптуватися до демографічних загроз, а головне – здатності до відновлення з якісно новими характеристиками попри вплив несприятливих чинників.

В Україні багато років поспіль приймаються певні заходи інституціонального та соціального характеру з метою удосконалення системи пенсійного забезпечення. Так, у січні 2004 р. в Україні почав діяти закон про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. У ньому закладена трирівнева модель пенсійної системи: солідарна, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавна накопичувальна система [9]. Проте сьогодні в Україні діють два рівня пенсійної системи: перший – система державного пенсійного страхування, відома як солідарна; третій – добровільний накопичувальний. Відсутній другий рівень – накопичувальний в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування.

Пенсійний вік в Україні поступово збільшували з 2011 року, а остаточне зрівняння віку для жінок та чоловіків (до 60 років) відбулося 1 квітня 2021 року. Починаючи з 2018 року, щорічно підвищуються вимоги до страхового стажу (на 12 місяців), який до 2028 року складе 35 років для виходу в 60 років.

Однак, ні прийняте законодавство, ні збільшення пенсійного віку, ні проведення заходів з щорічної індексації пенсій не призвели до сут-

Таблиця 2 – Основні напрями сучасної парадигми пенсійного забезпечення

Напря́м	Захі́д
Перехід до багаторівневої системи	Включає перший рівень (солідарний), другий (обов'язковий накопичувальний) та третій (добровільний)
Соціальна справедливість	Ліквідація пільг, забезпечення однакового захисту від бідності, формула розрахунку залежить від стажу та розміру ЄСВ
Фінансова стабільність	Зменшення залежності від демографічних змін, зниження навантаження на фонд оплати праці та формування довгострокових інвестиційних ресурсів
Індивідуалізація	Передача накопиченого капіталу у власність громадян з правом успадкування
Розвиток недержавного забезпечення	Стимулювання створення додаткових накопичень через НПФ, страхові компанії або банківські установи

Джерело: авторська розробка

тевого зростання пенсій лівій частці пенсіонерів. Наразі кожен третій пенсіонер отримує 3 340 грн., що трохи вище встановленого урядом у 2026 році прожитковому мінімуму на одну особу (3 209 грн). В той же час, експерти прорахували, що в Україні реальний прожитковий мінімум для працездатної особи, розрахований за поточними цінами, склав 11 464,27 грн, а після сплати податків – 8 421,94 грн. Усі дорослі громадяни, чий дохід нижчий за цю суму, вважаються такими, що живуть за межею бідності [10].

За розрахунками Світового банку межа бідності в Україні становить 8,30 доларів на день [11]. За курсом Національного банку України ця сума в гривнях на сьогодні складає 357,12 грн. на день, або 10 713,6 грн. на місяць. Загалом в Україні налічується 10,203 млн. пенсіонерів. Отже, щонайменше 8,8 млн. пенсіонерів живуть за межею бідності. Також під час повномасштабної війни в Україні виникли проблеми з наповненням Пенсійного фонду в результаті міграції працездатного населення за межі країни. Таким чином, питання впровадження другого рівня пенсійної системи – накопичувального надзвичайно важливе, але до цього часу відсутні політична воля, необхідне законодавство та механізми його реалізації.

Ще у 2023 році було у Верховній раді України було зареєстровано проєкт Закону України № 9212 «Про накопичувальне пенсійне забезпечення», в якому передбачено впровадження другого рівня пенсійної системи. Основною метою даного законопроєкту є гарантування пенсійних накопичень через формування системи жорстких вимог до суб'єктів (професійних недержавних пенсійних фондів), що акумулюють та нагромаджують внески громадян. Нагляд за діяльністю цих фондів пропонується надати Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, що є не зовсім логічним, так як діяльність компаній, що надають послуги фінансового характеру на сьогодні регулює Національний банк України.

За даним законопроєктом, впровадження другого рівня передбачається через рік після завершення воєнного стану. Залишається відкритими і питання захисту коштів, які акумулюватимуть НПФ від зловживань, а також від знецінення через інфляцію та девальвацію.

При впровадженні другого (накопичувального) рівня пенсійної системи в Україні суттєво актуалізується питання наявності довгострокового фінансового інструментарію для збереження та примноження вкладених коштів. В більшості розвинених країн світу таким інструментом є акції. В Україні фондовий ринок капіталізується в основному за рахунок обігу облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) в той час, як частка акцій в торгівлі бірж надзвичайно мала. Так, аналіз представленої у таблиці 3 інформації показує, що частка акцій у загальних обсягах торгівлі фінансовими інструментами на біржових ринках капіталу України коливається у діапазоні 0,03–0,64% за період 2021–2025 років. Лівава частка у цих обсягах приходить на ОВДП. Слід відмітити, що починаючи з 2022 року ця частка почала знижуватися за рахунок зростання обсягів торгівлі іншими фінансовими інструментами, однак торгівля ОВДП все ще суттєво переважає торгівлю іншими фінансовими інструментами (табл. 3).

Отже, альтернативи вкладення коштів майбутніх пенсіонерів в ОВДП поки немає. Інші фінансові інструменти не забезпечують знецінення грошей в результаті інфляції. До цього слід додати, що серед інших фінансових інструментів лівову частку обсягів торгів займають свопи (у 2025 році їх частка складала 17,6%), які не можуть бути інструментами для вкладення та збереження коштів¹.

На шляху до впровадження другого накопичувального рівня пенсійної системи перешкодою є також відсутність політичної волі у прийнятті законодавчих змін щодо реформування діючого ПЗ. За розрахунками уряду, відрахування від зарор-

Таблиця 3 – Обсяг торгів фінансовими інструментами та їх частка на біржових ринках капіталу України у розрізі їх видів у 2021–2025 роках

Рік	Акції		ОВДП		Інші фінансові інструменти	
	абс. (млн грн)	частка у загальних обсягах (%)	абс. (млн грн)	частка у загальних обсягах (%)	абс. (млн грн)	частка у загальних обсягах (%)
2021	695,32	0,15	443 756,88	98,62	5 533,6	1,23
2022	1 031,24	0,64	152 825,19	95,14	6 779,57	4,22
2023	117,1	0,03	406 008,7	93,03	30 306,3	6,94
2024	300,58	0,05	547 926,26	83,43	108 458,41	16,52
2025	1 602,66	0,16	734 090,13	74,75	246 366,55	25,09

Джерело: складено та розраховано автором за даними [12]

¹ Своп – це фінансова операція, що передбачає одночасне укладання двох протилежних угод з одним і тим самим активом (валютою, цінними паперами, відсотковими ставками) на різні дати, зазвичай з метою обміну грошовими потоками, хеджування ризиків або переносу позиції на наступний день.

бітної плати кожного громадянина України у накопичувальні фонди повинно складати 9%. Багатьма бізнесами це сприйнялося як збільшення сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ). Сьогодні бізнес сплачує ЄСВ на рівні 22%. Однак за планами уряду, ці 9% будуть перерозподілені у межах вже існуючої сплати ЄСВ та податку на доходи фізичних осіб.

У проєкті Закону України № 9212 пропонується забрати частину від ЄСВ та спрямовувати на другий накопичувальний рівень: 1% у перший рік; 1,5% у другий рік; 2% у третій рік і надалі. Аналогічно мав підвищуватися додатковий накопичувальний внесок самих працівників, з 1% до 3%, від якого людина могла б відмовитися, написавши заяву. Так само, з 1% до 3% протягом трьох років, мав підвищуватися обов'язковий внесок роботодавців. Тобто у перший рік накопичень загальна сума внесків з зарплати була б 3%, у другий рік – 6%, у третій рік і надалі – 9% [13].

Зрозуміло, що 1 або 2% внесків недостатньо для того, щоб накопичити на нормальну пенсію, але це перший крок реформи. Розрахунки Світового банку показують: щоб у майбутньому забезпечити хоча б нинішній рівень пенсій, внески на індивідуальні рахунки повинні становити не менше 10%. Однак для початку, щоб запустити систему, можна стартувати з внеску в 1%. Більший відсоток відрахувань на першому етапі створює супротив з боку як працівників, так і роботодавців. А в поточних умовах повномасштабної війни і взагалі неможливий. До прикладу, за таким принципом була розпочата реформа у Великобританії і згодом цей відсоток збільшився до 8%, які в рівних частинах платять працівник і роботодавець.

Щодо недержавних пенсійних фондів, відповідальних за накопичення коштів працюючих громадян, то прикладом їх ефективної роботи саме на другому рівні є Корпоративний недержавний пенсійний фонд (КНПФ) Національного банку України. Цей фонд є найбільшим за обсягом активів в Україні. Одноосібним засновником КНПФ є Національний банк України. Фонд було створено з метою забезпечення додатковою недержавною пенсією своїх працівників. Пенсійні накопичення на персональному рахунку учасника у КНПФ НБУ складаються з пенсійних внесків та результатів діяльності від інвестування. Щомісяця, додатково до заробітної плати працівника НБУ перераховує на його персональний рахунок пенсійний внесок в розмірі 3%. Важливим елементом інвестиційної політики КНПФ НБУ є підтримання високого рівня ліквідності активів для забезпечення теперішніх та майбутніх пенсійних виплат, а також комбінування гривневих вкладів та вкладів в іноземній валюті [14].

Висновки. Проведене дослідження діючого ПЗ в Україні дозволяє зробити такі висновки, зокрема:

1. Питання реформування пенсійного забезпечення в Україні є надзвичайно складними. Демографічні тенденції, що спостерігаються під час повномасштабної чотирьохрічної війни, потребують трансформації всієї системи пенсійного забезпечення. Скорочення чисельності працездатного населення за рахунок зменшення народжуваності, зростання тривалості життя, трудової міграції поступово призводить до погіршення балансу між кількістю платників податків у Пенсійний фонд України та кількістю пенсіонерів.

2. Запропонований до розгляду проєкт Закону України № 9212 «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» нажалі, не дає відповідей на питання, що стосуються інвестування коштів у вітчизняні довгострокові активи, захищені від інфляції та девальвації. Також він не містить гарантій повернення внесків від неефективної діяльності НПФ. Даний законопроект потребує суттєвого доопрацювання та політичну волю для його прийняття і впровадження.

3. Обов'язковий накопичувальний рівень пенсійної системи не матиме сенсу, якщо відсутня здатність забезпечення збільшення купівельної спроможності заощаджень. Висока інфляція, яка в Україні постійно виникає у період кризових станів економіки, а також девальвація гривні, створюють суттєві ризики для його функціонування. Без фінансових інструментів, які мають можливість генерувати дохідність вище інфляції, результат буде очікувано негативний. Отже потрібні механізми та фінансові інструменти для захисту знецінення вкладених коштів.

4. Впровадження другого рівня пенсійної системи в Україні наражається на існуючу слабку інституційну довіру. Безумовно, захист прав учасників, незалежна судова система та дієвий нагляд за діяльністю НПФ підвищуватимуть ефективність функціонування пенсійного забезпечення.

5. Сформульована сучасна парадигма пенсійного забезпечення в Україні дає можливість визначити вектор її реформування. Формування повноцінної трьохрівневої пенсійної системи та створення механізмів для її впровадження – логічна відповідь на демографічні, економічні та соціальні виклики теперішньої України. Дана система дозволить перейти від надмірно складної, привілейованої та дефіцитної моделі ПЗ до прозорої, багаторівневої, яка залежить від пенсійних внесків та стажу роботи.

6. Реформування ПЗ має бути спрямоване на перерозподіл навантаження між поколіннями, забезпечення довгострокової стійкості Пенсійного фонду, справедливості для платників внесків та скорочення простору для зловживань. Проте успіх залежить від якості інститутів, довіри та фінансової грамотності громадян, економічної стабільності та політичної волі до здійснення послідовних реформ.

Список використаних джерел:

1. Лопушняк, Г. С., Леонтенко, О. М. Пенсійне забезпечення в Україні: аналіз стану в умовах світових інтеграційних процесів. Актуальні проблеми економіки. 2020. № 7-8 (229). URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2020/07/07-8.20_note_ukr_Lopushnyak-H.S.-Leontenko-O.M.-105-115.pdf (дата звернення 19.01.2026).
2. Войналович, І. Сучасний стан і вектори розвитку пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-95> (дата звернення 19.01.2026).
3. Липко, Н. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44> (дата звернення 20.01.2026).
4. Барабаш, О. Ю., Загорська, Д. М. Актуальний стан та стратегічні перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Академічні візії*. 2025. № 50. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2562> (дата звернення 20.01.2026).
5. Квас В. О., Будякова О.Ю., Романчук М.В. Сучасний стан недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2023. № 10 (78), Т. 1. С. 108–115. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/25491> (дата звернення 20.01.2026).
6. Коваль О. П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України: аналіт. доп. К. : НІСД, 2012. 112 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ref_pensiya-91252.pdf (дата звернення 22.01.2026).
7. Береславська О.І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан та перспективи. *Український соціум*. 2025. № 4 (95). С. 107–120. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2026/01/107_120-No-4-95-2025_ukr.pdf (дата звернення 30.01.2026).
8. Офіційний сайт системи Оpendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/registry> (дата звернення 02.02.2026).
9. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 02.02.2026).
10. Прожитковий мінімум на дні: Експерти порахували, хто з українців живе за межею бідності. URL: <https://patrioty.org.ua/ecomomic/prozhytkovyi-minimum-na-dni-eksperty-porakhuvaly-khto-z-ukraintsiv-zhyve-za-mezheiu-bidnosti-563251.html> (дата звернення 02.02.2026).
11. Світовий банк буде інакше рахувати бідність – в Україні бідняками вважатимуться майже 9 млн громадян. URL: <https://hromadske.ua/ekonomika/246330-svitovyy-bank-bude-inakshe-rakhuvaty-bidnist-v-ukrayini-bidniakamy-vvazatumtsia-mayze-9-milyoniv-hromadian> (дата звернення 02.02.2026).
12. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення 03.02.2026).
13. Про накопичувальне пенсійне забезпечення : Проект Закону України № 9212 від 17.04.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/41768> (дата звернення 12.02.2026).
14. Офіційний сайт Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку України. URL: <https://knpf.bank.gov.ua/> (дата звернення 12.02.2026).

References:

1. Lopushniak, H. S., Leontenko, O. M. (2020) Pensiine zabezpechennia v Ukraini: analiz stanu v umovakh svitovykh intehtratsiinykh protsesiv. [Pension provision in Ukraine: analysis of the situation in the context of global integration processes] *Aktualni problemy ekonomiky*. no 7-8 (229). Available at: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2020/07/07-8.20_note_ukr_Lopushnyak-H.S.-Leontenko-O.M.-105-115.pdf (in Ukrainian)
2. Voinalovych, I. (2024) Suchasnyi stan i vektory rozvytku pensiinoho zabezpechennia v Ukraini. [Current state and vectors of pension development in Ukraine] *Ekonomika ta suspilstvo*. no 64. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-95> (in Ukrainian)
3. Lypko, N. (2023) Analiz suchasnoho stanu pensiinoi systemy Ukrainy ta poshuk shliakhiv yii reformuvannia. [Analysis of the current state of the pension system of Ukraine and the search for ways to reform it] *Ekonomika ta suspilstvo*. no 51. Available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2562> (in Ukrainian)
4. Barabash, O. Yu., Zahorska, D. M. (2025) Aktualnyi stan ta stratehichni perspektyvy rozvytku nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini. [Current status and strategic prospects for the development of non-state pension provision in Ukraine] *Akademichni vizii*. no 50. Available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2562> (in Ukrainian)
5. Kvas V. O., Budiakova O.Iu., Romanchuk M.V. (2023) Suchasnyi stan nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini. [Current state of non-state pension provision in Ukraine] *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka"*. no 10 (78), vol. 1. pp. 108–115. Available at: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/25491> (in Ukrainian)
6. Koval O. P. Ryzky, zahrozy, priorytety ta naslidky reformuvannia pensiinoi systemy Ukrainy: analit. dop. [Risks, threats, priorities and consequences of reforming the pension system of Ukraine: analytical supplement.] Kyiv : NISD, 2012. 112 p. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ref_pensiya-91252.pdf (in Ukrainian)
7. Bereslavska O.I. (2025) Nederzhavne pensiine zabezpechennia v Ukraini: stan ta perspektyvy. [Non-state pension provision in Ukraine: status and prospects] *Ukrainskyi sotsium*. no 4 (95). pp.107–120. Available at: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2026/01/107_120-No-4-95-2025_ukr.pdf (in Ukrainian)
8. Ofitsiynyi sait systemy Opendatabot. [Official website of the Opendatabot system] Available at: <https://opendatabot.ua/registry> (in Ukrainian)

9. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia : Zakon Ukrainy. [On mandatory state pension insurance: Law of Ukraine.] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (in Ukrainian)
10. Prozhytkovyi minimum na dni: Eksperty porakhuvaly, khto z ukrainsiv zhyve za mezheiu bidnosti. [Living wage per day: Experts calculated which Ukrainians live below the poverty line] Available at: <https://patrioty.org.ua/economic/prozhytkovyi-minimum-na-dni-eksperty-porakhuvaly-khto-z-ukrainsiv-zhyve-za-mezheiu-bidnosti-563251.html> (in Ukrainian)
11. Svitovyi bank bude inakshe rakhuvaty bidnist – v Ukraini bidniakamy vvazhatymutsia maizhe 9 mln hromadian. [The World Bank will calculate poverty differently – in Ukraine, almost 9 million citizens will be considered poor] Available at: <https://hromadske.ua/ekonomika/246330-svitovy-bank-bude-inakshe-rakhuvaty-bidnist-v-ukrayini-bidniakamy-vvazhatymutsia-mayze-9-milyoniv-hromadian> (in Ukrainian)
12. Analitychni dani shchodo rozvytku fondovoho rynku. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. [Analytical data on the development of the stock market. Official website of the National Securities and Stock Market Commission of Ukraine] Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (in Ukrainian)
13. Pro nakopychuvane pensiine zabezpechennia : Proiekt Zakonu Ukrainy № 9212 vid 17.04.2023. [On funded pension provision: Draft Law of Ukraine No. 9212 of 17.04.2023] Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/41768> (in Ukrainian)
14. Ofitsiinyi sait Korporatyvnoho nederzhavnoho pensiinoho fondu Natsionalnoho banku Ukrainy. [Official website of the Corporate Non-State Pension Fund of the National Bank of Ukraine] Available at: <https://knpf.bank.gov.ua/> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 24.02.2026

Дата прийняття статті: 10.03.2026

Дата публікації статті: 25.03.2026